

היכלי תורה

שיעורי תורה

החומר בעלון מתוך
מתיבתא
הגמרא של לומדי
הדף היומי

יום וערש"ק פרשת בא ב שבט תשע"א ♦ דף היומי בבלי: זבחים נח ירושלמי: חלה כה

אלפי המשתתפים ב'מעמד הירושלמי' – מהדורת פריעדמאן' בראשות כל גדולי ומאורי הדור חוו את התחושה ההיסטורית: רגליהם עומדות בשערי ירושלים! • 'ממלכת התורה' – עוז והדר' היא שתכניסם אל תוך ירושלים הבנויה לתפארת במהדורה החדשה והמשוכללת של התלמוד הירושלמי כמיטב המסורת של 'מהדורת פריעדמאן' • רשמים מהמעמד ההיסטורי – "יום חגם של בני התורה" בו נקבצו ובאו יחד שבטי ישראל

'הדף היומי' בתלמוד הירושלמי – תקנה שנתקבלה על ידי הכנסיה הגדולה ושמוצה על ידי רבבות אלפי ישראל.

מיד לאחר מכן התרומם הקהל כולו לכבוד התורה – לכבודו של מרן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א בעל 'שבט הלוי', אשר נתקבד לשאת את דברו. במשא תורני רב רושם הזכיר בעל 'שבט הלוי' בדבריו שנשמעו בקשב רב, את מאמר חז"ל במסכת גיטין (ס ב): "אמר רבי יוחנן: לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר (שמות לד כז) 'כי על פי ה' דברים יאמר'".

ראש הישיבה הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן שליט"א נשא דברים, והזכיר במשא את דברי הגמרא במסכת קידושין (לג א) העוסקת בחיוב הקימה והעמידה בפני עושי מצוה כמו מביאי הביכורים, והיא אומרת: כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם, ואומרים להם: אחינו, אנשי מקום פלוני, בואכם לשלום! ... מפניהם עומדים, מפני תלמידי חכמים אין עומדים".

הגאון הגדול רבי מיכל יהודה ליפקוביץ שליט"א הזכיר את דברי הגמרא במסכת שבת (ל ב): "ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר (מלכים ב' ג טו) 'עַתָּה קָחוּ לִי מִגֶּגֶן וְהָיָה פִּנְגָּן וְהָיָה עֲלֵיו יָד ה'". והנה הנגיד המרומם ר' חיים הערש פריעדמאן זכה להכניס שמחה באהלי תורה – במקום שבו שרויה השכינה, בכך שפעל ועשה גדולות ונצורות בההדרת הספרים של 'מהדורת פריעדמאן'.

הגאון רבי אהרן דוד דונר שליט"א הפליא לתאר את התרגשותו הכבירה מהמעמד המרומם עד כי אמר שהוא משוכנע שכל מי שנמצא כאן מרגיש כאילו הוא מצוי בשעת נעילה ביום הכפורים – בבית המקדש! כל גדולי ישראל התכנסו ובאו למעמד זה, ואין לתאר את גודל קידוש ה' שיש במעמד זה.

חתם את שורת המברכים, הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א, ראש ישיבת עטרת ישראל, אשר אמר הנגיד הגדול ר' חיים הערש פריעדמאן הוא איש מצליח, אולם יש לנו לדעת כי הצלחתו הגדולה יותר מבעסקיו היא בתורתו ובחסדים הרבים שעושה ללא לאות, וזה עלית על כולנה מה שיום את הוצאת 'מהדורת פריעדמאן' לטובת ולתועלת לומדי הירושלמי.

את מכתבו המיוחד של עמוד ההוראה מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, הקריא נאמן ביתו הגאון רבי צבי ויספיש שליט"א ראש ישיבת הר"ן, עם סיום קריאת המכתב, סיפר הגר"צ וייספיש בהתרגשות עצומה, שלפני נסיעתו אל המעמד הוא קיבל את ברכת הדרך ממרן הגר"ש אלישיב, שהוסיף ואמר לו בלשונו: "סאיז א חשובע זאך – מדארף זיי שטארק מחזק זיין" (ובתרגום חופשי: "ממלכת התורה עוז והדר היא דבר חשוב מאוד, ויש לחזקה ולעודדה ביותר").

הרב הצדיק רבי אהרן מרדכי רוקח שליט"א הביא את ברכת קדשו של אביו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא לכל המשתתפים ב'מעמד הירושלמי' – מהדורת פריעדמאן' ובראש הנשיא הגה"צ רבי יהושע לייפער שליט"א ועימו הנגיד המרומם הרב חיים הערש פריעדמאן הי"ו.

כיוצא בזה הקריא הרב יוסף סאמעט מראשי מערכת 'מהדורת פריעדמאן' את מכתבו המיוחד של הגאון רבי יצחק טוביה ווייס גאב"ד העדה החרדית בירושלים, אותו הוא מסיים במילים: "החותם באהבה וידידות".

כשאלפי המשתתפים ב'מעמד הירושלמי' – מהדורת פריעדמאן' שרו בעוז ובתעצומות את השיר החדש שהולחן וחובר במיוחד לכבוד המעמד המרומם, הלחן על המילים של נעים זמירות ישראל בספר תהילותיו (קכב ב-ג): "עֲמֻדֹת הַיּוֹשֵׁעַ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם. יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִפְּבָהּ לָהּ יְחַדְוּ", הרגישו הכל כי נפל דבר בעולם התורה בכלל ובעולם התלמוד הירושלמי בפרט: עומדות רגלינו בשערי ירושלים!

היה זה כשמרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א פארו את המעמד הכביר ביושבם בראש ובראשונה על במת הכבוד הגבוהה, חרדת קודש ויראת הרוממות שררה בהיכל הענק והמפואר, ובעלי המנגנים הפליאו בשירת הלחן החדש והמיוחד.

תוך רגעים ספורים התחבר הקהל העצום שבאולם אל השיר הקצבי, ושירה נפלאה עלתה באולם כולו. מקהלת הילדים הידועה 'רננו חסידים' בניצוחו של המלחין הנודע הרב חיים בנט הי"ו נתנה את הטון המרכזי, עימם יחד עלו הסולנים האגדיים האחים נייילנדר ובעלי המנגנים הרב משה צבי וינטרויב, הרב יעקב דסקל והרב משולם גרינברגר, כשלצידם מיטיבה תזמורתו המורחבת של המעבד והמנצח הר"ר ראובן בנט לבצע עיבודים מרהיבים ביופיים.

מה נהדר היה מראה זה כשקברניטי הדור ומורי דרכינו שליט"א ששו ושמוחו ב'מעמד הירושלמי' – מהדורת פריעדמאן', כשבסמוך אליהם יושבים הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א נשיא 'ממלכת התורה' – עוז והדר' ואיתו עימו הנגיד המרומם הרב חיים הערש פריעדמאן הי"ו ממונטריאל שבקנדה – חתני התורה! ומי רואה אותם יוצאים ואינו יוצא עמם, כשאלפי המשתתפים במעמד לעומתם משבחים ואומרים במעלת 'ממלכת התורה' – עוז והדר' שהוציאה מתחת ידה דבר נאה ומתוקן.

ברגעים אלו הייתה התחושה משותפת לכל הנוכחים: אנו מצויים במעמד היסטורי שכשהסיבה לכך היא היסטורית עוז יותר: עומדות היו רגלינו בשערי ירושלים! אנו זוכים לראות בעינינו את המהפך העצום אותו עושה 'ממלכת התורה' – עוז והדר' בעולם התלמוד הירושלמי. כי מימות רבי יוחנן מסדר התלמוד הירושלמי ועד עצם היום הזה לא בא כבושם הזה שהוא כצלוחת של פליטון שריחה הטוב נודף כריח שדה אשר ברכו ה'.

שיאו של האירוע הגדול היה השתתפותם של גדולי ישראל, מרנן ורבנן שליט"א, אשר פארו ורוממו את המעמד הכביר בנוכחותם, וההתרגשות העצומה בה קיבל הקהל כולו את פניהם מתוך שמחה של מצוה ויראת הרוממות.

הייתה זאת התרגשות עצומה לראות כיצד כולם נקבצו באו לך, כיצד כל גדולי ישראל שליט"א מכל החוגים והעדות מסבים יחד באהבה ובאחוזה לכבוד התורה, וכל המחיצות והמפרידים בטלים ומבוטלים מול האחדות העצומה והמרשימה שהופגנה במעמד תורת מרומם זה.

בתחילת המעמד הגיע כ"ק מרן אדמו"ר מגור שליט"א בליווי בניו הרבנים הגאונים שליט"א, כשהבורמא דמלכא קיבל את רשות הדיבור מנחה האירוע הרב החסיד רבי אברהם אייזען שליט"א יו"ר הנהלת 'ממלכת התורה' – עוז והדר', המסור בכל לב ונפש להצלחת מפעלותיה הכבירים.

בפתח דבריו העלה הנואם הנבדל על ראש שמחה את זכר קדשו של כ"ק מרן האדמו"ר הלב שמחה מגור זיע"א אשר עודד וזירז את לימוד התלמוד הירושלמי, בהדרכה קבועה ובוררה כי יש לקבוע עתים ללימוד הירושלמי אשר דורש אין לה – מכלל דבעי דרישה. כשבמיוחד ידועה תקנתו המפורסמת על קביעת לימוד

אמירת פרשת מזבח קודם תפילת שחרית

כתב בתבואות שור (סדר קרבנות סק"א, דפוס לעמבערג דף רסה:): בשם ספר חקי חיים, שהביא שיש לומר בסדר הקרבנות בשחרית פרשת 'מזבח אדמה' (שמות כ-כב), לפי שאם אין מזבח אין קרבן. וכתב עליו התבואות שור, שהפוסקים הזכירו רק אמירת פרשת מזבח מקטר קטורת (שמות ל-א), ופרשת מזבח אדמה לא הזכירו, והדין עמהם, שלא אמרו שכל העוסק בתורת בנין הבית הרי הוא כבונה בית, ואפילו אם נמצא כן בשום מדרש, כמו שהביא הסמ"ק (בהקדמה) על הפסוק 'וזכרתם ועשיתם' (ראה במדבר טו לט), מלמד שהזכירה [בכל מצוה] כעשיה, מכל מקום אין צריך להכין מזבח חדש בכל יום, ואם כן אין טעם לומר פרשה זו בכל יום. וכתב שאין לומר שיש לאומרה משום שהוא בכלל מה שאמרו חז"ל (מנחות קי). שהעוסק בתורת קרבנות הרי הוא כאילו הקריב, וכיון שהמזבח הוא ממכשירי הקרבן, ויש מ"ד (ראה ע"ז מו: ירושלמי שקלים פ"ד ה"א) שמכשירי קרבן כקרבן, ולכן אמירת פרשת מזבח שהיא מכשירי קרבן עולה גם כן כהקרבנות, שאם כן הרי צריך לומר כל פרשת בנין בית המקדש ובגדי כהונה, שהרי אף הם בכלל מכשירי קרבן (ע"ז שם), ועל כרחק שלא לענין זה נאמר שמכשירי קרבן כקרבן. ומה שאומרים פרשת מזבח מקטר קטורת אינו משום שיש ענין להזכיר את בנין מזבח הקטורת, אלא משום שבפרשה זו נאמרו כמה חידושים בענין הקטרת הקטורת שלא נזכרו בפרשיות הקטורת האחרות, שצריך להקטיר בבוקר ובערב, ודישון מזבח הפנימי, וגם דישון המנורה, ולכן אומרים פרשה זו. אבל פרשת מזבח העולה אין ענין לאמרה. ובברכי יוסף (או"ח סי' אס"ק יח) הביא דברי התבואות שור להלכה.

ומה שכתב התבואות שור שלא נמצא במדרש שהעוסק בתורת בנין חשוב כבונה, [אלא שאף אם נמצא כן באיזה מדרש לא ישתנה הדין כמו שביאר], באמת העיר בהגהות בני משה שבסוף שו"ת זכרון משה (ברומער, דף פט). כתב שספר הסמ"ק אינו תחת ידו, אבל בילקוט (יחזקאל רמז שפב) מפורש שגם העוסק בתורת בנין נחשב כבונה, וז"ל, 'אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית' (יחזקאל מג י), בשעה שנגלה הקב"ה והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונתו ומוצאיו, אמר הקב"ה הגד את בית ישראל את הבית. אמר לו יחזקאל, מרי, וכי עכשו הם בונים, שאמרת 'וישמרו את כל צורתו וגו' ועשו אותם' (שם פסוק יא), אמר לו, לאו, אע"פ שאינם עושים אותו עכשו יהו קורים בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים. שמואל אמר 'ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית' (שם), וכי יש צורת הבית, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בו.

והמלבי"ם בארצות החיים (המאיר לארץ ס"ק עט) דחה סברת התבואות שור על פי המבואר בסוגייתנו, שהרי פסק הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו ה"טו) שמקריבים הקרבנות כולן אף על פי שאין הבית בנוי, אבל אם מקריב בקרקע המזבח בודאי פסול, וכמו שמבואר בסוגייתנו, וכן כתבו התוס' (סוכה מא. ד"ה דאשתקד) שאפילו לדעת מי שאומר שמקריבים קרבנות אף על פי שאין בית, אבל בלא מזבח אין מקריבים, וכן הוא לשון הגמרא (ברכות טו. סוכה מה.) שמעלה עליו הכתוב [על כמה ענייני מצוות המוזכרים שם] כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, ולא אמרו שהוא כאילו בנה בית המקדש, כיון שאין צריך בית המקדש לצורך הקרבת הקרבנות, אבל מזבח צריכים. ולכן צריכים להזכיר תחילה קודם כל הקרבנות את פרשת המזבח, שבזה הרי הוא כאילו הקריב קרבן. ומה שהקשה התב"ש שיאמר גם פרשת בגדי כהונה אינה קושיא, אף על פי שגם הם מעכבים בהקרבנות, שהרי גם זר כשר לומר את הקרבנות, וכיון שאין צריך כהן אין צריך גם בגדי כהונה.

חוקות הגויים בשינוי מקום הבימה

במנחת יצחק (שו"ת ח"ג סי' ד) דן גם כן בדברי החתם סופר על שהבימה היא כעין המזבחה, והביא דברי הג"ר אלכסנדר משה לפידות זאהן ביישוב דברי החתם סופר, שכוונתו למזבח החיצון שהיה באמצע מן המזרח למערב, אך כתב שבדברי החתם סופר עצמו מבואר שמדבר על המזבח הפנימי שהוא היה באמצע.

וכתב שכל זה הוא גם לולא היתה כוונתם של המבקשים לשנות את מקום הבימה להתדמות לגויים, ומכ"ש שכל המשנים מקום הבימה עושים כן משום שרוצים להתדמות לגויים בלי שום ספק, והרי זה בכלל אביזרייהו דעבודה זרה, ויש לקרוא עליהם הפסוק (הושע ה יח) 'וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות', וכמו שכתב במשנה ברורה (סי' קנ"ה בביאור הלכה ד"ה באמצע). ולא רק את הבימה באמצע רצונם לעקור, אלא מגמתם לעקור את הכל אחת לאחת (ע"י בשו"ת אמרי אש או"ח סי' ז), ויש בזה כמה חששות ואיסורים, ולדעת כמה פוסקים הוא ביהרג ואל יעבור, ולדברי הכל אין להקל ראש באיסורים אלו. וע"ע במה שהאריכו בזה באמרי אש (שם), ובספר לב העברי (ח"א), ובשדי חמד (שם).

ובאבני ישפה (שו"ת ח"א או"ח סי' י) כתב שנראה שאף היום בארץ ישראל שרוב רובם של הגויים הם ישמעאלים ואין להם בימה כלל בבית תפילתם, נראה להחמיר שמכל מקום יש בהעמדת הבימה באמצע בית הכנסת גם משום 'ובחקתיהם לא תלכו' (ויקרא יח ג), שאין הולכים בזה אחרי מקום מסוים, אלא כל שהוא מנהג ידוע של גויים בעולם, יש לאסור גם במקום שהגויים אינם כאן, ולכן איסור הבימה במזרח נוהג בכל מקום.

ודן אם רוצים לעשות את הבימה במזרח בגלל שיש מחסור במקום ולא משום הידמות לנכרים, וכתב שנראה שמה שהגויים עושים כן הוא לתועלת כדי שכל הקהל יוכלו לראות מה שנעשה על הבימה, ונמצא לפ"ז שלפי דעת הר"ן (על הרי"ף, ע"ז ב: ד"ה שורפין) שבמקום שיש טעם נכון למנהגם של הגויים אין איסור משום חוקות הגויים, אם כן בזה מותר, שהרי גם הם עושים לתועלת ואין לנו איסור של בחוקותיהם כיון שיש טעם הגון למה הם עושים כך.

וכן לפי דעת המהרי"ק (שורש פח) שאם אין עושים כדי לעשות כמעשי הגויים אלא לשם תועלת, אין איסור, אם כן אף כאן אין איסור, כיון שאנחנו כאן מתכוונים לתועלת ובזה לא איכפת לנו שהם עושים כך משום טעם של חוק או פריצות. אלא שקשה להקל כיון שמפורש במהר"ם שיק (שו"ת יו"ד סי' קסה) וכן בדברי מלכיאל (שו"ת ח"ה סי' רלד) שגם מפאת חוסר מקום אין להקל, ורק מקיל הדברי מלכיאל להסיע קצת לצד הפתח והיינו לצד מערב, כיון שאין צריך לדקדק שיהיה באמצע בית הכנסת בצמצום. והביא בשם הגריש"א שאמר שגם אם יש דוחק מקום אין לשים הבימה במזרח, כי אעפ"י שהוא לתועלת, אבל דבר שמסרו את נפשם עליו אין לזלזל בו.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

עשיית ספק חיוב בהידור מצוה

בגמרא מבואר שאחר שחיתת קרבן הפסח היו נוטלים בכוס אחד מדם התערובת שעל רצפת העזרה, ושופכים אותו על גבי המזבח, כדי שאם ישפך דמו של אחד מהפסחים קודם שנוזק על גבי המזבח, תכשיר זריקה זו את הקרבן.

והקשו בגמרא למה צריך לשפוך את הדם על המזבח, לדעת ר' יהודה שסובר שכל העזרה קדושה, ואם כן הרי נעשתה מצותו, וגם אם נאמר שצריך זריקה מכח אדם ולכן אין מועיל במה שנשפך הדם מאליו על רצפת העזרה, מכל מקום אין צריך ליטול דם בכוס ולשופכו על גבי המזבח, אלא יכולים ליטלו בכוס ולשופכו במקומו. ודחו בגמרא סברא זו, ואמרו שאפשר שמשום שמצוה מן המובחר היא לשפוך את הדם על המזבח, זרקו את הדם שבכוס על המזבח, אף שמן הדין כשר גם כששופכים על הרצפה.

מסוגיא זו הוכיח **המהרש"ם בדעת תורה** (או"ח סי' תרע"ב) ו**בדרכי שלום** (אות קלו), שגם במקום שעושה המצוה רק מספק ואין ודאי שחייב בה, צריך גם כן לעשותה בהידור מצוה, שהרי אין ודאי שמקיים מצוה בשפיכה זו, שאם לא נשפך דמו של שום קרבן לפני שנוזק על גבי המזבח אין שום צורך בשפיכה זו, ואף על פי כן מבואר שיש לנהוג בזה בהידור מצוה ולשופכו על גבי המזבח.

ובזה ביאר דברי **הריטב"א** (סוכה ב:) שכתב לענין הילני המלכה שעשתה סוכה מהודרת לצורך בניה הקטנים, אף על פי שמן הדין הם פטורים מן הסוכה, שקטן שמחנכים אותם במצוות צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול.

וכתב **המהרש"ם** שדברים אלו נלמדים במכל שכן מהמבואר בסוגייתנו, שהרי אם במקום שאינו אלא ספק מצוה צריך לעשות המצוה בהידור מאחר שצריך לעשותה, כל שכן בחינוך קטן שאין בו צד ספק, שודאי מאחר שצריך לעשותה צריך לקיימה בהידור. והסברא בכל זה היא, שאם מאיזה טעם שהוא נצרך לקיים את המצוה, צריך לעשותה בכל פרטי הידורה.

ובאפרקסתא דעניא (שו"ת ח"ב או"ח סי' מב) דן אם דברי **המהרש"ם** הם רק בעושה מצוה מן המובחר, שאז צריך לעשותה עם כל פרטי הידורה, או גם בעושה המצוה רק משום הידור. והאריך לברר שאין גדר ברור שבו נוכל לחלק בין הידור מצוה לבין מצוה מן המובחר, ושמדברי **המהרש"ם** נראה שאם צריך לקיים את המצוה, הרי הוא צריך לעשותה בכל פרטי הידורה, אבל אם הטעם שצריך לקיים את המצוה אינו אלא משום הידור, ואינו מחוייב כלל בגוף המצוה, כגון בן אצל אביו המדליק נרות חנוכה שמן הדין די בנר איש וביתו ואין הבן צריך להדליק כלל, בזה אין לחייב משום הידור לעשות מצוה מן המובחר.

ועל פי זה כתב לענין המדליק נרות חנוכה שרוצה להדר ולהיות מוסיף והולך ולא לצאת בנר אחד לכל יום, שכיון שמחוייב בעיקר המצוה, ורוצה להוסיף בה משום הידור, הרי זה כחיוב ויכול לחזר על הפתחים לשם כך. ועיי"ש שהאריך בזה.

תמונת אות כ"ף פשוטה, מעוגלת או מרובעת

נחלקו הראשונים בצורת אות כ"ף פשוטה בכתבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות, ובכתבת גט אשה. שלענין אות כ"ף כפופה כתב בספר התרומה (סוף הל' תפילין סי' ריג) שהיא צריכה להיות עגולה מאחוריה למעלה, וכ"כ **היראים** (השלם סי' שצט) ו**הרא"ש** (הל' ס"ת סי' יב) ועוד ראשונים וכן פסק הטור (או"ח סי' לו). וכתבו בספר התרומה (שם) ו**בספר יראים** (שם), שכל כ"ף שבתורה צריך לעשותה עגולה מאחוריה ורגלה ארוכה, והטעם לפי שאין חילוק בין כ"ף כפופה לכ"ף פשוטה אלא כפיפותה ופשיטותה, הלכך צריך לכונן הכ"ף פשוטה כשתכוף רגלה שתהא מכוונת ככ"ף כפופה, וכשם שכ"ף כפופה היא עגולה מאחוריה למעלה כך גם כ"ף פשוטה צריכה להיות עגולה מאחוריה למעלה.

וכתב **בברוך שאמר** (קובץ ספרי סת"ם עמ' קיד, הו"ד בקיצור בב"י או"ח סי' לו בשם יש מי שכתב), שלכן יזהר הסופר שלא לעשות הכ"ף הפשוטה למעלה כמין דל"ת, כמו שכותבים עתה רוב העולם במחזורים ובחומשים, אפילו קצת סופרים בורים בתפילין ובמזוזות ובס"ת. ונראה שאם כתב הכ"ף פשוטה בזויות כמו ד' שהוא פסול, ולא יועיל תיקון כלל, כי נקרא חק תוכות, ודומה למי שהיה כותב דל"ת במקום ריש או שהיה כותב מ' פתוחה וחייבר אותה למטה, שאסור למחוק ולהפריד משום חק תוכות, כמו שכתב הסמ"ג (עשין כג), ואף כאן לא יועיל התיקון משום שהוא חק תוכות. ואע"ג שהתינוק יכול לקרות את הך' בזויות כמו בלא זויות, אין זו ראייה, כי אדרבה התינוק מכיר את הך' בזויות יותר ממה שהוא בלי זויות, מחמת שיבוש הסופרים כמו שכותבים עתה כמעט רוב אותיות בשיבוש, לכן מזה אין ראייה.

אך **בשו"ת מהר"ם גלאנטי** (סי' קכד, הו"ד במג"א סי' לב ס"ק כו) כתב להכשיר בדיעבד אות כ"ף פשוטה שכתבה מרובעת מאחוריה ואף בלי שום תיקון, כיון שאין לדין העיגול שורש בגמרא, וכתב שהרבה קהילות וסופרים מובהקים כותבים כעין ד, ונהרא נהרא ופשטיה. ו**בגידולי הקדש** (כלל יב אות יד) הביא שכ"כ הרבה אחרונים להקל בדיעבד בלי תיקון, ובמאסף לכל המחנות (סי' לב ס"ק קסז) הביא עוד אחרונים המקילים בזה. ו**במשנ"ב** (משנת סופרים אות הך') כתב שבלי תיקון אין להכשיר, אבל אם תיקנו את האות אינו חשוב שלא כסדרן ולא חק תוכות.

ובעין יצחק (שו"ת ח"א יו"ד סי' כח) הביא ראייה לנידון זה מסוגייתנו, והוכיח שלא זו בלבד שאם עשה את הכ"ף הפשוטה מרובעת הרי היא כשירה, אלא אדרבה, צורת כ"ף פשוטה היא כעין דל"ת, היינו מרובעת למעלה בזויות ולא עגולה בלא זויות. שבגמרא מבואר שכשעלו בני הגולה הוסיפו על המזבח ד' אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב כמין גמא, ופירש **רש"י** (ד"ה גמא), שהיא אות גימל יוונית, עשויה כמין כ"ף פשוטה שלנו. ולפי דברי **רש"י** שהיא צורת כ"ף פשוטה, א"כ מוכח שצורת כ"ף פשוטה היא מרובעת למעלה ולא עגולה כעין ריש, שהרי המזבח היה מרובע כמבואר לקמן (סב.) שקרן וכבש ויסוד וריבוע מעכב בו, ואם נאמר שכ"ף פשוטה היא כעין צורת ריש, א"כ איך אמרו שהיתה צורתו כעין כ"ף פשוטה, הרי היה חילוק ביניהם, שצורת כ"ף פשוטה היא למעלה כעין עיגול בלא זויות, והמזבח היה ממולא בריבוע ממש. וע"כ מוכח מזה שצורת כ"ף פשוטה הוא כעין דל"ת במרובע. [ואכן גם צורת גמא יוונית היא מרובעת, כזה T]. ו**בדובב מישרים** (שו"ת ח"ג סי' מא) הביא דברי העין יצחק, וקלסו.

שיעור פגימה בריבוע הטלית והתפילין

בסוגייתנו נתבאר דין ריבוע המזבח שהוא מעכב בהכשרו של המזבח, שאם לא היה המזבח מרובע הרי הוא פסול. ושיעור פגימתו של המזבח שעל ידו אינו נחשב מרובע הוא טפח. ובגמרא (ע"ב) מבואר ששני פסוקים נאמרו בענין הריבוע, 'סביב' ו'רבע', והוצרכו שניהם, שאם היה כתוב רק 'סביב' היינו אומרים שהוא בכעיקול, לכן כתב הכתוב 'רבע', ואם היה כתוב רבע היינו אומרים שהוא ארוך וצר, ולכן נאמר 'סביב' ללמד שהוא שווה מכל צדדיו. ומהלכות וסברות אלו שנאמרו לענין מזבח, למדו הפוסקים לענין ריבוע של תפילין ושל ציצית, וכמו שיתבאר.

כתב בשו"ע (או"ח סי' י"ט), שהכנפים של הטלית צריך שיהיו מרובעות ולא שיהיו עגולות, ואם הן עגולות אין הטלית חייבת בציצית. וכתב בביתור הלכה (שם ד"ה ולא שיהיו עגולות), שיש לעיין עד כמה נקרא בשם עגולות, שאין סברא לומר שע"י משהו שיעגל חודו של הכנף תפטר שוב הבגד מציצית, שלא יהיה עדיף ריבוע הבגד מריבוע המזבח, שגם ריבוע המזבח וכן הקרנות מעכב כמבואר בסוגייתנו, ואף על פי כן מבואר (חולין יח.) שאם נפגם המזבח פחות מטפח או כזית כשר. ובטעם הדבר כתבו התוס' (סוכה מח. ד"ה שכל), שלא בטל ממנו עדיין שם ריבוע. ואם כן מוכח שפגימה כלשהי אינה מבטלת שם ריבוע. אך כתב שאפשר שיש לחלק בין המזבח שהוא גדול בכמותו לענינינו, וצ"ע.

ובארץ צבי (שו"ת ח"א סי' יב) נשאל אם יש להקפיד בריבוע התפילין שיהיה מדוקדק בלי שום פגימה ועיקום, והרב השואל הביא מדברי הרבה פוסקים שמוכח מדבריהם שנקטו שהריבוע צריך להיות מדוקדק. והביא דברי הביאור הלכה הנזכרים, שפגימה מועטת אינה פוגמת בריבוע, וכן כתב בחסד לאברהם (תאומים, תניינא סי' ח) שזמה יש ללמוד גם לענין ריבוע תפילין לשער לפי ערך גודל המזבח. אך הסתפק בארץ צבי איך לשער למעשה שיעור הפגימה המועטת שאינה פוגמת לפי ערך המזבח, שיש כמה אופנים לחשב זה. שיש לומר שמשערים א' מקצ"ב ברוחב התפילין, שהרי פגימת המזבח טפח שהוא שיעור פגימת המזבח להלכה, הוא אחד מקצ"ב בכל רוחב המזבח, שרוחב המזבח ל"ב אמה, וכל אמה היא ו' טפחים, ול"ב אמות עולים קצ"ב טפחים, נמצא טפח א' מקצ"ב בכל רוחב המזבח. אמנם יש לחשוב באופן אחר, שאין חושבים הרוחב לבד, רק כל שטח המזבח יחד באורך וברוחב וגובה, והמזבח היה ל"ב על ל"ב, ועולה ל"ו אלפים תתס"ד טפחים, והגובה ט' אמות שהם נ"ד טפחים, נ"ד פעם ל"ו אלף תתס"ד עולה מיליאן ט' מאות וצ' אלפים תרנ"ו. וכן יהיה בתפילין שיעור הפגם א' מהנ"ל, שהוא חלק קטן מאד. ויש לחשוב עוד באופן שלישי, שלא נחשוב כל המזבח מעוקב מעבר אל עבר, רק שטחו החיצון מכל צד, דהיינו למעלה ומד' צדדים, כי רק שטחו החיצון גורם הריבוע כמובן, וקצ"ב פעם קצ"ב היינו נ"ד טפחים, נ"ד פעמים קצ"ב סך הכל עשרת אלפים שס"ח, וכן מכל צד, עולה יחד מ"א אלף תע"ב, ובצירוף ל"ו אלף תתס"ד עולה סך הכל ע"ח אלף של"ו. [ועיי"ש לענין חישוב הסובב]. וגם בתפילין שיעור הפגם א' מל"ב אלף וששה עשר משטחו החיצון למעלה ומד' צדדים, ואולי בזה יש לחשוב גם שטחו שלמטה, וסוף סוף הוא שיעור קטן מאוד ולא הועלנו מאומה בהיתר זה.

עשיית סעודה בעזרת נשים

בגמרא מבואר, שאף על פי שקדושת ההיכל גדולה מקדושת האולם, וכל מה שיכולים לעשות באולם מפני קדושתו כל שכן שאפשר לעשות בהיכל, כדי שלא יהיה טפל חמור מן העיקר, ולכן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, מכל מקום לענין אכילת קדשים אין אומרים סברא זו, כיון שאין אדם אוכל במקום רבו, ואם כן יש סברא לומר להיפך, שכיון שההיכל מקודש יותר אי אפשר לאכול בו אכילת קדשים, ולכן הוצרכו ללמוד מן הכתוב (במדבר יח.) 'בקדש הקדשים תאכלנו' שאפשר לאכול קדשים בהיכל. ומכאן הוכיחו הפוסקים שאף אכילת מצוה אין ראוי לאכול במקום מקודש, ומכאן דנו לענין אכילה בבית הכנסת.

כתב באור זרוע (ח"ב סי' שפח), שכיון שבתי כנסיות שבבבל מקדשים אותם על תנאי, מותר לאכול ולשתות בזמן הזה בבתי כנסיות ובתי מדרשות שלנו, שעל תנאי הן עשויים. וזכורני כשהייתי באשפירא בבית מורי רבינו שמחה, שאכלנו בבית המדרש, ואמר לנו שראה את רבינו יהודה משפירא שאכל בבית המדרש. מיהו כמדומה לי שבשבת היה, שהיא סעודת מצוה, ואין משם ראייה לסעודת חול, ומכל מקום כך הוא שבזמן הזה מותר לאכול ולשתות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שלנו, ואפילו בני אדם שאינם ת"ח. ומבואר בדבריו שסעודת מצוה מותרת בבית הכנסת גם לולא ההיתר של תנאי.

וכן כתב בהגהות מיימוניות (תפילה פ"א אות ו), שמותר לאכול בבית הכנסת סעודת מצוה אפילו כשאין המצוה לצורך בית הכנסת עצמו, והוכיח כן מדברי הירושלמי (פסחים פ"א ה"א) שהיו עושים בבית הכנסת ובית המדרש סעודות בשבתות וראשי חודשים [ופירש הר"ן (פסחים ד:)] שהן הסעודות שהיו עושים למנין קידוש החודש ולמנין עיבור השנה]. ומבואר שמותר לעשות בבית הכנסת ובית המדרש סעודות מצוה אפילו כשאין המצוה לצורך ביהכ"נ וביהמ"ד עצמם. וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' קנא ס"ד), שאפילו לצורך מצוה אחרת, כגון כשנקבצים לעבר השנה בבהכ"נ, מותר לאכול שם.

אך בהאלף לך שלמה (שו"ת או"ח סי' עג) כתב, שמשוגייתנו מוכח שאפילו אכילת קדשים שהיא בודאי הוי מצוה כידוע, אעפ"כ לולי הפסוק לא היתה מותרת בהיכל. והגדר בזה הוא, שכל מצוה שיש בה הנאת הדיוט כגון אכילה ושתיה, אסור לעשותה בהיכל, והוא הדין לבית הכנסת.

וציין לדברי המג"א (שם סק"ה) שכתב שלא התירו אלא בסעודת מצוה כגון עיבור החודש, שאין אוכלים בה אלא פת וקטניות ואין בה קלות ראש. והטעם הוא כאמור, שכל שאוכל יותר מזה הרי יש בזה הנאת הדיוט, ואסור לעשותו בבית הכנסת אפילו אם יש בזה מצוה. [ובפמ"ג (א"א סק"ה) נקט שרק סעודה שיש בה שכרות אין לעשותה בביהכ"נ וביהמ"ד]. ויותר מזה חידש, שאפילו בעזרת נשים אסור גם כן לאכול ולשתות מטעם זה, ואסר לעשות סעודת נשואין בבהכ"כ של נשים, וכתב שלא תהא זאת בישראל, כיון שעכ"פ גם עזרת נשים היא קדושה. [וע"ע מה שכתב מהרש"ק עצמו בשנות חיים (ח"ב קונטרס פרט ועוללות סי' א-ד) לענין קדושת עזרת נשים].

אמנם במשנ"ב (שם סק"כ) כתב שמ"מ הנוהגים להקל לעשות סעודת סיום הש"ס בביהמ"ד מפני שאין להם מקום אחר מרווח לזה, אין למחות בידם, שיש להם על מי לסמוך.

מגילה שכתב מקצתה בדפוס, גט שהיה פסול בשם האב

כתב בפרי חדש (או"ח סי' תרצא סק"ב), שמגילה שכתב מקצתה באופן שיש בו משום חק תוכות, כגון שחקק אותה בדפוס, אם הרוב נכתב בהכשר אין המגילה נפסלת בכך, כיון שהרי זה כאילו לא כתב כלל אותו מיעוט אלא קרא אותו המגילה בעל פה, שהרי מגילה שקרא מקצתה בעל פה יצא ידי חובתו, וכשכתב את המיעוט באופן שאינו כשר למגילה לא גרע ממי שלא כתבו כלל.

וכתב בקרבן נתנאל (מגילה פ"ב אות א) שנשמטו מהפרי חדש דברי התוס' (מגילה ט. ד"ה בשלמא) שהביאו בשם רש"י, שאף על פי שספר תורה שחסר בו פסוק אחד אינו נפסל בכך, מכל מקום אם שינה וכתב פסוק בלשון הקודש במקום תרגום, כגון 'יגר שהדווא' (בראשית לא מז) שכתבו בלשון הקודש, הרי זה גרע מאילו לא נכתב כלל. ואף לענין מגילה שכתב מקצתה בחק תוכות יש לומר כן, שאף על פי שאם לא היה כותב כלל אותם פסוקים היתה המגילה כשירה והיה יכול הקורא לקרותם על פה, אבל אם כתבה בחק תוכות גרע ופסל את המגילה.

ובברכי יוסף (או"ח סי' תרצא סק"ב) כתב שדברי הפרי חדש הם כשיטת התוס' שחלקו על רש"י, ונקטו שאין לחלק בין מי שחיסר הפסוק לגמרי לבין מי שכתבו תרגום. וכתב שכיון שדעת רוב הפוסקים היא שספר תורה שחיסר בו אפילו אות אחת הרי הוא פסול, אם כן לדעתם אין צריך להידחק ולחדש כחידושו של רש"י שאף אם חיסר כשר מכל מקום הכותב בפסול פסל, ויש לומר שדעת רוב הפוסקים כדעת התוס' שלא קיבלו סברא זו, וכן נקט בפרי חדש.

וכתב במהרש"ם (שו"ת ח"ז סי' פג) שמסוגייתנו מוכח כדברי הפרי חדש, שאם כתב בפסול דבר שאינו מעכב, לא גרע בזה ממי שלא כתבו כלל, ולא פסל. שבסוגייתנו מבואר שחטאת העוף שמיצה דמה בכל מקום במזבח הרי היא כשירה, לפי שאם היזה ולא מיצה כשירה. ופירש רש"י (ד"ה בכל מקום), שכיון שמיצוי בחטאת אינו עבודה, שאפילו אם עקר המיצוי לגמרי כגון שהיזה ולא מיצה הרי היא כשירה, אם כן אין לפסול את הקרבן כשעשה את המיצוי בשינוי. ומפורש שדבר שאינו מעכב אינו פוסל אם שינו בו, ואין לומר שבחסר לגמרי עדיף ממי שעשה שלא כתיקונו.

ועל פי זה כתב מהרש"ם (שו"ת ח"ז סי' קסז) לענין גט אשה שהיה שינוי בשם אבי המגרש, שלהלכה כותבים בגיטין את שמות אבות המגרש והמתגרשת (רמ"א אה"ע סי' קכט ס"ט), אבל בדיעבד אין הגט נפסל במה שלא כתב שם האבות (שו"ע שם), ואם שינה וכתב שם אחר, כגון שכתב יוסף בן שמואל במקום יוסף בן שמעון, כתב בשו"ע (שם ס"י) שהוא פסול. וכתב מהרש"ם שזהו דווקא כששינה וכתב שם אחר, וטעם הפסול הוא משום חשש לעז שיאמרו שאין הוא המגרש אלא אדם אחר וכמו שכתבו הפוסקים. אבל אם לא שינה משם האב, אלא שהיה בו פסול אחר, כנידון השאלה שנשאל שם שכשפתחו את הגט נקרע הנייר באמצע השיטות ונכנס הקרע בצואר הלמ"ד של תיבת לייב שהוא שם אבי המגרש, עד שנבדל צואר ראש הלמ"ד מן הכ"ף, וכתב שכיון שכתיבת שם אבי המגרש אינה מעכבת, אי אפשר שקרע בשמו יעכב, וכמו שמבואר בדברי הפרי חדש הנזכרים וכמוכח בסוגייתנו, שדבר שאינו מעכב אינו פוסל אם שינו בו, ואין לומר שבחסר לגמרי עדיף ממי שעשה שלא כתיקונו.

כפתור השבוע

שמעתי שמבדילין בחטאת העוף ומאי לא יבדיל אין צריך להבדיל

איתא (ילק"ש לך לך רמז עז) שמבדילין בעולת העוף ואין מבדילין בחטאת העוף, יש לומר דהנה אמרו ז"ל (ויק"ר פ"ז) שעולה באה על הרהור הלב, ויש לדקדק הלוא הרהור הוא במחשבה שהיא במוח, ולמה חכז"ל אמרו בכל מקום הרהור הלב, וגם בלישנא דקרא הכי הוא, 'וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום' (בראשית ו"ה), הלוא דבר הוא. ונראה מזה דהנה מחשבות אדם כים נגרש השקט לא יוכל, וכל רגע ורגע בלי הפוגות כלבוש יחלופו, וזה איננו ביד האדם לעצור בעד המחשבה שלא יעלה על מחשבתו מה שאינו ראוי, וע"כ איננו שייך לומר שיש בזה חטא, שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אלא העיקר שלא יהא האדם משים המחשבה אל לבו להרהר בה, וכמו ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה פירוש הדברים (במדבר טו"ט) 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' שהוא מלשון (שם יג) 'וישובו מתור הארץ', היינו שלא ירגל ויפשפש במחשבה זו אלא יסלקה תיכף מחשוב בה, עכ"ד, כי זה מביא שימצא הדבר חן בעיניו, וכן ה' בחטא הראשון שהנחש פיתה את חוה ושמה הדברים אל לבה ומצאו הדברים חן בעיניו, כמ"ש (בראשית ג' ג) 'ותרא האשה כי טוב' וגו' שהוא מלשון (כתובות קט.) רואה אני את דברי אדמו"ר, וע"כ יצדק מאד לכנות את הרהור במחשבות הלב ולא במחשבות המוח, כי במחשבת המוח עדיין אין בו חטא אלא כאשר תבוא המחשבה אל הלב והתעורר הלב לרגלי המחשבה, אז צריך כפרה, וזהו שעולה באה על הרהור הלב ולא על מחשבת המוח. ונראה לומר שלזה בא הרמז שמבדילין בעולת העוף, היינו שצריך שיהא הראש שבו עלתה המחשבה נבדל מהגוף שבו הלב, וגם בעולת בהמה אף שאין חותך את המפרקת ואינו מבדיל כבמשנה (פ"ד דתמיד) חתך את הראש ונתנו למי שזכה בו ומכלל שעדיין ה' תלוי בבהמה, מכל מקום אמרו ז"ל (חולין כז.) שאין הראש בכלל הפשט שכבר הותז בשחיטה, הרי שנחשב שהסיר את הראש בשחיטה, משום שכבר חתך את שני הסימנים, שוב אינו נחשב חיבורו חיבור, וכן הדין בעוף שאחר שהבדיל בשני סימנים יצא, ובחטאת אינו מבדיל היינו שאינו חותך אלא סימן אחד ואם חתך שני הסימנים אף שעדיין העור קיים נקרא שהבדיל, עיי"ש. וע"כ הא דמבדילין בעולת העוף הוא הרמז שצריך שהמחשבה הרעה לא תחדור לתוך הלב, אבל חטאת העוף אינו מבדיל שחטאת באה על השוגגין שהיו בלי ידיעה שמשכנה במוח, ולזה צריך כפרה מחמת שמעשיו היו נפרדין ממחשבתו, כי כל מעשה האדם צריך להיות על פי הוראת השכל, והעושה מעשיו בלי הוראת השכל ממציאין לו חטא בשוגג. וזהו הענין שכל השוגגין צריכין כפרה, שאלמלי היו מעשיו תמיד על פי הוראת השכל לא היה מזדמן לפניו חטא אשר יחטא בו, על כן אין מבדילין בחטאת העוף. ודוקא בחטאת בהמה דאין השחיטה כשרה בסימן אחד מוכרח להבדיל דאל"ה לא היה מפיך חיותא, אבל עוף דמפיך חיותא בסימן אחד ונכשרה המליקה שוב אין מבדילין, להורות שצריך שהלב יתנהג עפ"י הוראת השכל, ואף שבין המביאים חטאת העוף נמצא גם שבועת העדות שמביאין על הזדון כשגגה ככפ"ב דכריתות, מכל מקום כולם המנויין כאן כתיב בהו ונעלם, ואפשר דהיינו טעמא דר"א בר"ש דאמר שמעתי שמבדילין בחטאת העוף ומאי לא יבדיל אין צריך להבדיל, משום דדייק לה משבועת העדות וקסבור דעל הכלל כולו יצא בכלום לאו מהאי טעמא היא, והציווי הוא רק להבדיל בעולה ומטעם הנ"ל.